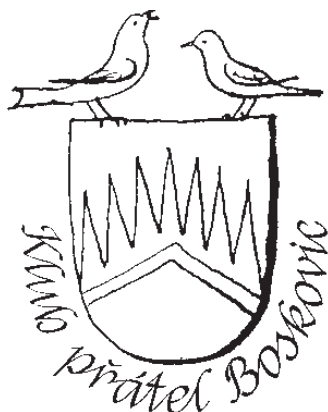

Vlastivědné listy Boskovicka

Číslo 3
září 2009
ročník 17 (22)

Zprávy z Klubu přátel

Jízda do Poličky

Klub připravil pro své členy a další zájemce poznávací zájezd do Poličky. Jako obvykle pojedeme vlakem. Plánujeme, že si prohlédneme město s městským opěvněním, navštívíme věž kostela, kde se narodil Bohuslav Martinů, zajdeme na místní hřbitov k jeho hrobu. Zájezd je připravován na úterý 22. září 2009. Odjezd vlakem z Boskovic v 7.03 hodin, návrat podle vzájemné dohody. Odjezdy vlaků z Poličky ve 14.31, 15.39 a 16.56 hod. Jízda trvá zhruba 80 minut, s přestávkami ve Svitavách.

Byli bychom velice rádi, kdybyste nám dali vědět o Vašem zájmu se zájezdu zúčastnit. V případě dostatečného zájmu bychom mohli zajistit průvodce městem. Dejte vědět nejpozději do 20. září 2009.

Festival Boskovice 2009

Ve dnech 16. až 19. července proběhl v Boskovicích festival pořádaný UNIJAZ-ZEM Praha, Boskovice 2009. V jeho průběhu organizuje výbor klubu služby v Mikve, protože při zvýšeném počtu návštěvníků v synagoze maior nemůže průvodce synagogy zvládnout naráz obě místa prohlídek. A bylo by škoda, kdyby z toho důvodu zůstala mikve bez dozoru. Služeb se zhostilo 6 členů výboru, za což je jim třeba poděkovat. Návštěvnost mikve byla značná. Za 3 dny ji navštívilo celkem 600 návštěvníků.

Členská schůze KPB

Členskou schůzi Klubu přátel Boskovic – Posezení s babovkou připravujeme na 29. září 2009. Provedeme na ní zhodnocení dosavadní práce od poslední členské schůze. Rádi bychom se také od Vás dozvěděli náměty pro další činnost klubu. Počítejte s tímto termínem a přijďte se podělit se svými náměty a připomínkami. Členové klubu obdrží

Byli v Boskovicích Židé již ve středověku?

Dosavadní názory o počátcích židovského osídlení v Boskovicích se poněkud rozcházejí v přesném časovém určení, nicméně celkem jednotně je situují do středověku. Ovšem prameny, o něž se tyto názory opírají, nevypovídají o této skutečnosti příliš přesvědčivě.

První se k tomuto tématu vyjádřil A. V. Šembera, který ke svému spisu o rodu pánů z Boskovic připojil kapitolu, v níž se věnuje dějinám města, a zde – jen na okraj – vyjadřuje názor, že „Židé usadili se v Boskovicích beze vší pochyby hned při založení města“, a to kladě Šembera na začátek 13. století, analogicky k založení Brna, Znojma a Uničova, jež uvádí pro příklad. (Šembera, A. V.: Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu Boskovického na Moravě. Videaň 1870, s. 153, pozn. 1, s. 163.) Boskovice však pro 13. století rozhodně nelze klást na roveň královským městům, nehledě na to, že se městem staly až v 18. století. Jeho názor, že Židé původně zde uselili „mluvili tehda vedle hebrejštiny jediné česky“ a teprve po vypovězení Židů z moravských královských měst r. 1454 „některé rodiny s jmény německými do Boskovic přibýly“, je pak jen ničím nepodloženou domněnkou. Žádné z těchto svých tvrzení neopírá o konkrétní prameny. Šemberův názor přebírá Tůna (Tůna, J.: Boskovští židé. Praha 1904.) i Knies. (Knies, J.: Vlastivěda moravská. Boskovský okres. 1904, s. 75.)

Bondy a Dvorský v edici pramenů k dějinám Židů uvádějí relaci z Hormayrova Archivu o nálezu náhrobní-

ho kamene Adelina, syna Samuelova, s údajným datem jeho úmrtí „den 5. Tag des Mondes Nisan im J. 4829“, tedy 1069 křesťanského letopočtu; (Hormayr's Archiv, X. 1819. – 604) sami autoři edice však tuto zprávu vedle dalších převzatých z téhož zdroje zařadili do dodatku a označili je jako „Nejisté zprávy o usídlení Židů na Moravě“. (K historii Židů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. II. 1577-1670. Ed. Bondy, B. – Dvorský, F. Praha 1906, s. 861, č. 1103.) Tento údaj – ovšem už jako věrohodný – pak přebírá Hlošek (Hlošek, J.: Židé na Moravě. Brno 1925, s. 5.) a dokonce i Encyklopaedia Judaica. (Heslo Boskowitz v Encyklopaedia Judaica. 4. Berlin, 1929, sl. 982.) Jedná se však o neověřitelnou informaci, ba zcela nevěrohodnou.

Gold zmiňuje informace od Kniese i z Hormayrova Archivu. Nadto zmiňuje také některé zprávy ze 16. století z boskovických městských knih, např. o židovském rychtáři uvedeném k r. 1567, o zákazu podomního obchodování Židů na vesnicích k r. 1565, dále pak ještě odkazuje na Knihy půhonné, k r. 1408, a uvádí seznam židovských usedlíků z lánského rejstříku, tedy ze 17. století. (Geschichte der Juden in Boskowitz. Gold, H. – Flesch, H. In: Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart. Hrsg. von Gold, H. Brünn 1929, s. 123-136.)

S jiným názorem přišel Bretholz, který pracoval na edici pramenů ke středověkým dějinám Židů na Moravě a jejich znalosti pak využil při zpracování

Petr Vítámvás

dějin Židů na Moravě. Boskovice zahrnuje mezi 20 míst na Moravě, kde podle něj měly být židovské obce před rokem 1350, a spolu s Jevíčkem, Pohodlicemi a Uherským Brodem je uvádí jako místo, kde jsou Židé hojně dosvědčeni prameny (Bretholz, B.: Geschichte der Juden in Mähren in Mittelalter. Erster Theil. Bis zum Jahre 1350. Brünn 1934; „quellenmassig bezeugt“, s. 118). O hojném pramenném svědectví však – v případě Boskovic – nelze hovořit, odkazy se zcela zřejmě týkají dvou sentencí v právní knize města Brna. (Právní kniha města Brna z poloviny 14. století. 1. Úvod a edice. Ed. Flodr, M. Brno 1990, s. 226 č. 240 a s. 289 č. 426.) Ve svém vydání pramenů k dějinám Židů Bretholz uvádí časové zařazení k r. 1343, toto vrocení však není správné, vztahuje se k založení knihy sentencí, z níž pak čerpal podklady pro právní knihu města Brna pisár Jan, autor obou knih, nikoli na konkrétní sentenci se vztahem k Boskovicím; odkaz na tyto sentence se pak často objevuje v literatuře jako doklad o židovském osídlení v Boskovicích k uvedenému roku. Bretholz sice na rozdíl od předchozích autorů svůj názor opírá o konkrétní písemné zmínky, avšak je nanejvýš pochybné, že uvedené sentence, jež se snad i vztahují k jediné události, lze mít za doklad o židovském osídlení v Boskovicích; nepřináší více, než informaci o tom, že se v Boskovicích

(pokračování na 3. str.)

Historická pohlednice boskovického židovského města.

včas samostatné pozvánky. Prizvete na schůzi i své známé, případně je získáte pro členství v klubu.

Výzva

V letošním roce vzpomeneme 20. výročí od listopadu 1989. Chtěli bychom toto výročí připomenout vzpomínkami spoluobčanů. Obracíme se proto na Vás, kteří máte na tuto dobu nějaké vzpomínky, případně písemné nebo fotografické materiály, zapůjčte nám je k uveřejnění. Nebo napište, co Vám z této doby utkvělo v paměti a nemělo by být zapomenuto. Veškeré zapůjčené materiály Vám v pořádku vrátíme. Podrobnosti je možné domluvit buď s Iljou Melkusem v regionálních novinách Boskovicko nebo s Jirím Bušinou na telefonu 516 452 429. Děkujeme předem. Vaše materiály bychom potřebovali nejpozději do 15. listopadu 2009.

Vlastivědný kroužek KZMB

Vlastivědný kroužek připravuje na středu 7. října 2009 autobusový zájezd do Jevíčka a Horního Smrčova. Odjezd z Boskovic, parkoviště u Zlaté růže ve 12.00 hodin, předpokládaný návrat mezi 17. a 18. hodinou.

V Jevíčku se jedná o prohlídku synagogy a kostelní věže, v Horním Smrčově o prohlídku národopisného muzea a skanzenu.

Poplatek za dopravu činí 50,- Kč.

Na tento zájezd jsou zváni členové klubu seniorů i členové Klubu přátel Boskovic.

Přihlášky na tento zájezd přijímá Mgr. Reiblová v kanceláři KZMB včetně poplatku za autobus nejpozději do 23. září 2009.

Zájezd se uskuteční, bude-li dostatečný počet zájemců.

Výstavka Jsou Boskovice zdravým městem?

Na zakončení výtvarné soutěže uveřejněné pod stejným názvem byla uspořádána výstava soutěžních prací spojená s vyhodnocením. Děkujeme studentům SPgŠ za instalaci, organizaci a kulturní program.

Jsou Boskovice zdravým městem?

Takové bylo téma výtvarné soutěže pro žáky a studenty boskovických škol, kterou v měsíci březnu 2009 vyhlásil Klub přátel Boskovic.

Soutěž byla rozdělena do tří věkových kategorií a jejím cílem bylo zjistit, čeho si žáci a studenti ve městě a jeho okolí nejvíce všimají, co se jim líbí a co kritizují. Uzávěrka soutěže proběhla koncem měsíce dubna.

Sešlo se celkem 112 prací, z nichž odborná porota v čele s výtvarnicí Libuší Baďurovou vybrala 68 prací určených pro výstavu a z nich pak 10 nejlepších prací k ocenění.

Vernisáž výstavy se uskutečnila 23. června 2009 v Galerii O. Kubína. Po úvodním slovu předsedkyně Klubu Evy Šmětkové promluvila místostarostka města, Jaromíra Vítková.

Následoval kulturní program, který zajistily studentky SPgŠ Boskovice. Vyvrcholením vernisáže bylo předání hodnotných cen a diplomů oceněným

Hermann Ungar

Německy píšící spisovatel Hermann Ungar, který se narodil v bohaté a vzdělané rodině výrobce lihovin v židovském městě Boskovicích 20. dubna 1893, patří ke spisovatelům tzv. Pražského kruhu, kteří dodnes zůstali ve stínu daleko známějšího Franze Kafky či Franze Werla. Už za života byl sice Ungar znám jen úzkému okruhu literátů a přátel, ale řada z nich v něm viděla jednu z největších nadějí mladé německé poválečné literatury. Bohužel Ungar zemřel příliš brzy (28. října 1929 v Praze), takže se svým dílem neprosadil do svého života do širšího povědomí publika. A vnější okolnosti po jeho smrti odsunuly Ungarovo dílo do hlubokého zapomnění.

Jen prvních deset let strávil Ungar ve svém rodišti, ale zážitky z té doby poznamenaly celý jeho život a tvorbu. Poznal osud své rasy, která musela žít a přežít střetávání s kulturou české většiny i německé menšiny v Boskovicích a nedalekém Brně, kde Hermann vystudoval německé gymnázium. Po maturitě (1911) studoval v Berlíně, po roce v Mnichově, poté práva na německé univerzitě v Praze. Za 1. světové války přerušil Ungar své studia a odešel na východní frontu. Po svém zranění 1916 pokračoval ve studiu a promoval 1918. Krátce působil jako koncipient a bankovní úředník v Praze, dokonce byl dramaturgem německého divadla v Chebu. Od 1921 byl zaměstnán na čs. velvyslanectví v Berlíně, od 1928 byl přeložen na ministerstvo zahraničí v Praze. Svou kariéru úspěšného diplomata a ve společnosti oblíbeného muže ukončil 10. října 1929, kdy odešel ze státní služby, aby se věnoval výhradně literární činnosti. Bohužel krátce poté zemřel na lékaři zanedbaný zánět slepého střeva.

Ungar ve svých začátcích psal básně, historická dramata, romány a novely bez valné umělecké hodnoty, proto je sám zničil. Zachovalo se jen drama z napoleonského období, ve kterém Ungar na základě svých zkušeností z fronty změnil své politické názory bojovného sionismu a zaujal ostře protiválečný postoj. Jednu strojopisnou kopii textu zachránil před spálením Ungarův přítel, ale bez titulního listu. Drama vydal

poprvé (1990) Dieter Sudhoff, který je nazval *Der Krieg (Válka)*.

Ungarova knižní prvotina vyšla roku 1920 pod názvem *Knaben und Mörder (Chlapci a vrazi)*. Obsahuje dvě povídky: *Ein Mann und eine Magd (Muž a služka)* a *Geschichte eines Mordes (Muž a služka a Historie jedné vraždy)*. Kniha byla kritikou přijata s nadšením a brzy vyšla ve francouzském a českém překladu. Obě povídky jsou vyprávěny v „ich-formě“, odehrávají se v Boskovicích (zčásti v USA) a jsou obrazem nejtemnějších stránek lidských povah.

Román *Die Verstümmelten (Zmrzačení)* z roku 1923 bývá považován za Ungarovo nejlepší dílo. Je ještě radikálnější v analýze lidské bezvýchodnosti, která vede až k totální katastrofě jedince. Děj se odehrává v Praze a za vnější fasádu předvádí autor pandemonium sexuality a chvoty, jímž jsou postupně všechny postavy mrzačeny tělesně a duševně. Rozporuplnost postav románu se odrazila i v hodnocení kritiků – jedni román chválili, druzí odsuzovali.

Méně významná je Ungarova „studie“ z roku 1925 *Die Ermordung des Hauptmanns Hanika (Zavraždění kapitána Haniky)*, ve které na dokumentárním materiálu o skutečném případu vraždy čs. důstojníka roku 1923 u Boskovic podal sociologickou analýzu maloměstského života v tehdejší Brně.

Druhým vrcholem Ungarovy tvorby je román *Die Klasse (Třída)* z roku 1927. Odráží se v něm autorovy zážitky z jeho studií v Brně i motivy z Ungarova rodiště. Autor zde vytvořil psychoanalytickou studii hlavní postavy, slaboošského učitele, jeho démonického protivníka Modlického i epizodních postav studentů a členů učitelovy rodiny. Ungar sáhl i k haškovské komice při líčení postav strýce Bobka, i když pokračuje ve svém oblíbeném tématu lidské bídě, zodpovědnosti a viny a duševního zmrzačení. Pro Ungara je příznačné jeho filozofování o vztahu člověka a jeho jména i o lásce rodičů k dětem. Román končí katarzí a přeměnou slaboošského učitele v rozhodného člověka, který zachrání jednoho

Jaroslav Bránský

z žáků před sebevraždou.

Ungar toužil o všeobecném uznání svých děl. Protože je nezískal svými prózami, rozhodl se věnovat psaní divadelních her. První z nich pod názvem *Der rote General (Rudý generál)* z roku 1928 vypráví o tragedii bolševického velitele Rudé armády, Žida, který na sebe soustředí veškerou nenávist nejen bělogvardějců, ale i svých soudruhů. Dokonce jej zradí i jeho družka. Publikum vidělo v postavě rudého generála příběh L. Trockého.

Ungar nebyl spokojen s odezvou Rudého generála, proto jako další hru zvolil veselohru. Použil k ní svou starší povídku o Colbertovi a jeho cestě do Francie. Rozšířil ji příběhem o Colbertově mladické decei, která dělá všechno, aby ztratila panenství. Veselohru z roku 1929, která ve své době šokovala svou sexualitou, nazval *Die Gartenlaube (Altánek)*, ale její úspěšné berlínské premiéry téhož roku se už nedomohl.

Po Ungarově smrti, roku 1930 vyšel soubor Ungarových próz nazvaný podle jedné z povídek Colberts Reise (Colbertova cesta) s předmluvou Thomase Manna. Zde jsou jednak přetištěny povídky, které Ungar publikoval v různých časopisech, jednak povídky z pozůstalosti. I v nich se opakují Ungarova oblíbená témata: lidská izolovanost, osamocení, odcizení, vina a trest, determinovanost, láska k domovu a k rodině atd. Thomas Mann si povzddechl: Co by bylo bývalo z tohoto talentu mohlo vyrůst, kdyby byl předčasně nezemřel!

K literárnímu odkazu Hermanna Ungara patří ještě další drobné prózy, eseje, fejetony, několik dochovaných úryvků z jeho deníků, vesměs publikovaných autorem v různých novinách u nás a v Berlíně. Celé Ungarovo dílo vydal v úplnosti poprvé Dieter Sudhoff, autor důkladné monografie o Ungarovi z roku 1990. Z trísvezkové Sudhoffovy edice pořídil Jaroslav Bránský komentovaný překlad ve dvou svazcích, které vyšly 2001 (1. svazek) a 2005 (2. svazek). Veselohra Altánek v Bránského překladu se hrála tři sezóny v pražském Studiu Ypsilon. Nestálo by za to uvést ji i v Boskovicích?

Eva Čadová

soutěže podíleli za jejich práci. Zejména pak děkujeme Josefu Bařínkovi, majiteli Galerie O. Kubína za jeho vstřícnost a

vytvoření krásných podmínek pro uspořádání vernisáže a vlastní výstavku soutěžních prací.

Anna Faltýnková, 1. místo ve III. kategorii.

Počátky spolkového života na Boskovicku

Dagmar Hamalová

První všeobecnou právní normou, která přímo upravila postavení spolků na území Rakousko-Uherska, se stal dekret dvorské kanceláře ze dne 6. 8. 1840, který stanovil poměr soukromých spolků ke státní správě. S dalšími právními normami, které upravovaly postavení spolků, se setkáváme v letech 1848 a 1849. K první registraci spolkové činnosti došlo 26. 11. 1852 císařským patentem č. 253/52 říšského zákoníku. Spolky byly rozděleny na politické a nepolitické, přičemž politické byly zcela zakázány. K liberalizaci spolkového života ovšem dochází až po pádu bachovského absolutismu v roce 1859.

Největší význam pro spolkovou činnost přinesly zákony č. 134/1867 a č. 135/1867 z 15. 11. 1867 o spolkovém právu a spolčovacím právu. Úřadem, který rozhodoval o spolkových stanovách, se stal zemský úřad, jemuž museli zakladatelé spolků ohlásit písemně svůj úmysl a předložit ke schválení stanovy. V nich musel být uveden účel spolku, sídlo spolku, práva a povinnosti členů, orgán správy, podmínky platných usnesení, způsob urovnání sporů, zastoupení spolku navenek a ustanovení o zániku spolku. Nebylo-li ohlášené utvoření spolku zakázáno zemským úřadem do čtyř týdnů po podání, osvědčil tento

úřad spolku na jeho žádost, že po právu existuje.

Spolkový zákon z roku 1867 zůstal v platnosti i po vzniku samostatného Československa v roce 1918 a byl obsažen v československé ústavě z roku 1920.

Prvním spolkem, který se výrazně zapsal do historie našeho regionu byl Čtenářský spolek Velen, založený v roce 1863. Ze sportovních sdružení patřily k nejstarším Klub českých velocipedistů, založený v roce 1888, Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny v Boskovicích, který od svého založení v roce 1889 vyvíjel činnost ve sportovní oblas-

ti a následně Tělocvičná jednota Sokol, která byla založena v roce 1892. Bohatá spolková činnost se v Boskovicích rozvíjí zejména od 80. let 19. století. Nová vlna spolkového života přichází v období po roce 1918, vzniká řada spolků zaměřených na sport a tělovýchovu. Zatímco činnost spolků kulturních od 20. let upadá, tělovýchovné spolky byly státem podporovány, protože zvyšovaly brannost a soudržnost.

Použitá literatura:

Řezníček, J.: *Vznik a vývoj spolkové činnosti v Boskovicích v období první republiky se zaměřením na tělovýchovnou a kulturní činnost. 2005*

Byli v Boskovicích Židé již ve středověku?

(dokončení z 1. strany)

nějaký Žid stal účastníkem právního sporu (časově lze tyto sentence zařadit do období mezi r. 1343 a 1355).

Žádný z předchozích názorů na počátky židovského osídlení v Boskovicích nepřijal Hosák, který uvažuje o možnosti existence židovské obce zde až v souvislosti s vyhnáním Židů z moravských královských měst a poté, co Boskovice obdržely od krále Jiřího z Poděbrad právo ročního trhu, tedy po r. 1463. A dále upřesňuje: „Nesprávné jest ovšem tvrzení, že židé byli v Boskovicích již 1069 (podle náhrobku Adelina, který pry zemřel 4829 židovského letopočtu), a že za Karla IV. byla tu velká židovská obec; Boskovice se staly městečkem teprve 1463, takže židovská obec vznikla jistě po 1463.“ (Hosák, L.: *Dějiny Boskovska. III. Boskovice 1948*, s. 93-94.)

V poslední době se touto otázkou zabýval Bránský. I když upozornil na některé nedostatky při interpretaci pramenů a vyjádřil jistou pochybnost o existenci židovské obce v Boskovicích ve středověku, jednoznačný závěr z toho nevyvodil. (Bránský, J.: *Židé v Boskovicích. Boskovice 1999*, s. 10-13 a s. 25-26.)

Opatrné stanovisko zastávají i autoři publikace o boskovické synagoze: „První ověřené záznamy v městských kni-

hách zmiňují Židy usdlé v Boskovicích ve druhé čtvrtině 16. století. Přítomnost malé židovské komunity ale můžeme předpokládat již předtím – vzhledem k výhodné poloze městečka nedaleko staré obchodní cesty z Moravy do Čech a do Slezska. K jejímu růstu – nebo vzniku – bezpochyby přispělo vypovězení Židů z moravských královských měst roku 1454. Židovská obec se všemi náležitostmi nezbytnými pro její chod (synagoga, hřbitov a organizovanou správní strukturou) se ustavila patrně ve druhé polovině 16. století či o něco později.“ (Sixtová, O. – Polakovič, D. – Pařík, A.: *Boskovická synagoga, průvodce. Praha 2002*, s. 8.)

Máme-li tedy zrekapitulovat dosavadní názory na počátky židovského osídlení v Boskovicích, jediná /dvojediná/ izolovaná zmínka, z níž Bretholz vyvozuje, že Židé byli v Boskovicích již ve středověku, o této skutečnosti nevyovídá, ostatní autoři pak – pomineme-li zcela nedoložené a nepravděpodobné odkazy – zakládají svůj názor na pouhé analogii. Relevantní jsou až zmínky z pozdější doby, jež někteří autoři zmiňují (Gold, Hosák, Bránský, Klenovský, Sixtová – Polakovič – Pařík), a to především zápisy z boskovických městských knih ze 16. stol., lánský rejstřík z r. 1677

a protokol sepsaný r. 1727 v souvislosti s nařízeními Karla VI. omezujícími pobyt a usazování Židů (K tomu Bránský, J.: *Židé...*, s. 25-26.).

Z uvedených písemností přináší pro nejstarší období informace boskovická městská kniha založená v r. 1484. V ní se Židů týká 6 zápisů, a sice z let 1539, 1542, 1544, 1565 (2x) a 1567. V prvních třech zápisech – o koupi „domku“ – jsou zmiňováni 2 Židé – k r. 1539 Vaněk Žid, k l. 1542 a 1544 Eliáš Žid. V r. 1565 je do městské knihy zapsána část smlouvy mezi majitelem panství Vitem Ederem ze Štiavnice a Židy, zřejmě jen články, jež se týkaly i měšťanů. Teprve v následujících dvou zápisech, kde vystupují jednak jako účastníci sporů, jednak jako svědkové, počet Židů výrazně vzrůstá.

Protokol sepsaný r. 1727 za účelem zjištění stáří židovského osídlení v Boskovicích a počtu židovských obyvatel uvádí, že zde existovala židovská komunita již před rokem 1618 (1. leden 1618 bylo rozhodné datum pro zachování židovských komunit v místě, židovské obce vzniklé po tomto datu měly být zrušeny); uvedený protokol se odvolává mj. na zápisy v městských knihách a na zástrizlovský urbář (dnes není zřejmé, který dokument je tím míněn, pravděpo-

dobně je neznámý), tedy nejstarší tehdy známé úřední dokumenty dosvědčující existenci židovského osídlení v Boskovicích, a zdůrazňuje, že zde Židé vlastnili domy již v 16. století.

Závěr: Dvě sentence v Právní knize města Brna vztahující se k události v Boskovicích v pol. 14. stol., jejímž účastníkem byl nějaký Žid, nedosvědčují usazení Židů v Boskovicích, natož existenci židovské obce zde. První skutečně doložená zmínka o usdlém Židu v Boskovicích pochází z r. 1539 a je zaznamenána v nejstarší boskovické městské knize. Skutečnost, že bezmála po dvě století, jež dělí tyto relace od sebe, nemáme žádnou jinou zprávu o Židech v Boskovicích, je – myslím – dostatečně výmluvná. Odpověď na otázku položenou v titulku je jednoznačná: v Boskovicích ve středověku Židé nebyli. Začali se zde usazovat až ve druhé třetině 16. století, a za možný vznik židovské obce v Boskovicích můžeme označit rok 1565, kdy došlo k jisté dohodě mezi Židy a majitelem panství Vitem Ederem ze Štiavnice, jejíž část – ta, která se týkala měšťanů – byla zapsána do boskovické městské knihy.

Článek je zkrácenou verzí textu připraveného pro Časopis Matice moravské.

Rčení z Malé Hané

Abe tě jenom nesklaplo!
Abe se s tó prácó nepotrhal (když někdo dělá pomalu)
Ančo, prdni, já to vodkutálím
Ani hni! (nehýbej se)
Ani bech do něho nekop! (tak jím pohrdám)
Ani heble, finde, fuka, vindre nemit
Ani kanótko (trošku) neporadi
Ať so huncut, neni-le to pravda
Až naprší a nebode blato
Až po krk (pocád) něčeho mit
Bas, šeško, kot, bzdino, prd, hovno leda más
Bav se s volem před porážkó, mlovit tě nebode
Bez kóro žádný požehnání
Bězet ještě za tepla (s klepem)
Bel veplašené jak hěno sodevek
Blbí ledi take ledi, pámbu je má rád
Blyská se mo pod nosem (pod nosem má svičko, sopel)
Bode svadba, zbořela se hranica
Bodeme vidět, řekl slepé
Bodo slešet novino nebo prdino (když zvoni v uchu)
Bode tě s tródem (trudno, těžko)

Sebral Emil Tutsch

Historická pohlednice - Boskovice, Ul Vážné studny.

10 let od úmrtí Jožky Karena

Jiří Bušina

Jožka Karen, původním jménem Josef Kirchmann se narodil 4. května 1924 v Boskovicích, v rodině právníka a starosty města. Zde také vystudoval reálné gymnázium. Již v době studií vedl studentský jazzový orchestr a účinkoval v symfonickém orchestru gymnázia. Po maturitě studoval hudební vědu na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně. Soukromě studoval klavír u prof. Posádského.

Od roku 1945 byl dirigentem a uměleckým vedoucím velkého tanečního orchestru v Brně, se kterým se v roce 1948 zúčastnil soutěže v pražské Lucerně, ve které se umístil mezi pěti nejlepšími orchestry tohoto typu. Hrál velmi často v brněnském rozhlase, pořádal koncerty k poslechu, hrál při odpoledních čajích v Besedním domě v Brně.

Spolupracoval s Lubomírem Černíkem a Jiřím Štuchalem.

V padesátých letech byl úspěšný nejen v rozhlase, ale i na koncertech. V roce 1951 navázal první kontakt se divadlem. Jeho orchestr účinkoval ve hře Voskovce a Wericha Nebe na zemi v činohře Státního divadla v Brně. Hrál se v divadelní budově na Veveri. V roce 1952 hudebně nastudoval tuto hru s boskovickým ochotnickým divadlem SKP, kterou režíroval Jaroslav Maňas.

Od roku 1956 působil Jožka Karen jako dirigent v orchestru Divadla bratří Mrštíků v Brně (dnešní Městské divadlo Brno). Za svého působení v divadle nastudoval mnoho muzikálů, hudebních komedií a her se zpěvy. Z nejúspěšnějších je možné jmenovat Golem,

Benátská maškaráda (1966), Aprílová komedie (1968), Lumpacivagabundus, Jedenáct příkázání a Ženský boj (1969), Nejkrásnější válka, Palackého třída 27, Každý něco pro vlast, Chicago, Balada z hadrů atd. Výčet všech her, při kterých účinkoval, by byl velice dlouhý. V divadle působil až do své smrti 24. října 1999. Zemřel ve věku 75 let.

Na konci jeho kariéry jej však již trápily nemoci. Negativní vliv na jeho zdraví měla i politika. Byl pronásledován za to, že podepsal „Několik vět“.

Bohatá byla také jeho činnost kompoziční v oblasti taneční a zábavní hudby. Velice rád spolupracoval s tanečním orchestrem SKP, který řídil MUDr. Straka. Pomáhal jim nejen radou, ale i se zajišťováním notového materiálu.

Sepsáno za použití vzpomínek z knihy Emila Hejla a Zdenka Procházky „Koho dal náš okres divadlu“ a vzpomínek MUDr. Straky.

Věra Novenková 85

Jiří Bušina

Věra Davidová - provdaná Novenková - jako Serafinka v roce 1943 ve hře Perly panny Serafinky.

Narodila se 2. října 1924 v Boskovicích. Zde také vychodila obecnou a měšťanskou školu.

Za okupace se učila hře na klavír u R. Lukášové, zpěv studovala v Brně u profesorky H. Pirkové.

Po ukončení školy prošla ročním intenzivním dramatickým kurzem ve Zlíně. Tam získala první divadelní zkušenosti. Po návratu do Boskovic se ihned aktivně zapojila do Městského ochotnického divadla a přijala hlavní roli v operetě Frajerečka (1940). Jak sama vzpomíná, bylo to pro ni velké sousto. Pustila se však naplno do učení role, protože mládí má odvalu a tréma mu bývá cizí. Pak již následovala velká řada divadelních rolí jak pěveckých, tak dramatických. Z her, ve kterých účinkovala možno zmínit Růžičku z Argentiny, Divou Báru, Ostrov milování, Děti manéže, Polskou krev, Večer tříkrálový, Hrátky s čertem, Perly panny Serafin-

ky, Vlastenci rokoka a mnoho dalších, krásných rolí. V roce 1948 složila úspěšně herecké a pěvecké zkoušky u Svazu čs. Herectva v Praze. V roce 1949 složila úspěšně zkoušky do Čs. Státního souboru písní a tanců v Praze, v němž působila jako řádná členka do roku 1962. Pak se 4 roky věnovala výchově svých dětí. Již v roce 1968 se opět vrátila k profesionální činnosti. Věnovala se především interpretaci našich národních písní. Mnohokrát vystupovala v čs. Rozhlase. S divčí cimbalovou muzikou „Vonička“ natočila dvě dlouhohrající desky moravských lidových písní. Zpívala i s vysokoškolským souborem a souborem Josefa Vycpálka. S těmito soubory procestovala téměř celou Evropu, SSSR a Čínu.

V letošním roce je to již neuvěřitelných šedesát devět let co vstoupila na divadelní prkna a plnila to, co si předsevzala již ve svých pěti letech kdy prohlásila „budu zpěvačkou“.

Tomuto svému předsevzetí věnovala veškeré své úsilí a píli. Jak sama říká „školními léty jsem se doslovně pročetla, proročila a prozpívala“.

Nedá se spočítat, v kolika divadelních šatnách nasávala tu zvláštní, nepopsatelnou vůni líčidel. A také na první kroky na divadelních prknech nelze zapomenout. A nelze zapomenout právě na tuto dobu počátků divadelní činnosti, kterou prožívala společně s mnoha přáteli na boskovickém ochotnickém jevišti.

Prejeme „naši Věře“ ještě hodně tvůrčích sil. My, kteří jsme s ní v divadle působili, na ni velice rádi vzpomínáme.

Zdeněk Komárek 80

Eva Šmátková

Narodil se 3. října 1929 v Bukové. Po vchození měšťanské školy v roce 1943 se tři roky učil řezbářem. Tovaryšské zkoušky dělal v Brně u mistra řezbáře pana Lamploty, který v té době vyráběl součástky – krky – k hudebním nástrojům pro firmu Josef Lidl.

Řemeslu, kterému se Zdeněk Komárek vyučil, se pak věnoval u firmy Antonín Horák, továrna nábytku v Boskovicích až do konce roku 1948, kdy se po znárodnění přestal řezbovaný nábytek vyrábět. Ve znárodněné stolárně pak pracoval i nadále. Po téměř tříleté vojenské službě, kterou sloužil na hranicích na Šumavě, dostal nabídku jít pracovat k památkářům. Šlo o hrady, zámky a kostely v celé republice. Nechtěl ale být stále mimo domov a tuto nabídku odmítl. Pracoval nadále v tehdejších UP závodech až do roku 1960. Tehdy odešel pracovat do Služeb města, kde až do roku 1989, kdy odešel do důchodu, rámoval obrazy. Hodně občanů z širokého okolí si ho jistě připomene při pohledu na zeď, kde visí jím zarámovaný obraz.

Mimo zaměstnání se věnoval též řemeslu, kterému se vyučil. Dělal nimrodům štíty pod trofeje, vlnařům z jihu Moravy ozdobná čela sudů do vinných sklepů a různé užité předměty. Kukačkové hodiny, které vyřezával, jsou i v cizině – v Rakousku, Belgii, Kanadě a dokonce v Austrálii. Za zmínku stojí i oprava kříže v Mladkově, vyřezání kříže u kaple na Vratíkovicích, firemní štít na Václavce a upomínkové znaky města Boskovic s logem Filmového festivalu, které dělal

pro členy filmových delegací. Než odešel do důchodu vyřezával jen užité předměty. Teprve potom začal tvořit různé řezby pro potěšení a pro jednoho sběratele ze Zábřehu dělal různé opravy. Pokusil se též o figurální řezbu, kde několikrát vyřezal portréty malířů Kubína, Biebra, herce Donutíla a různé postavy. Svá řezbářská díla vystavoval také na několika výstavách, např. v Boskovicích, Letovicích, Rájci-Jestřebí, Slavičíně.

Během své bohaté činnosti se také setkal s mnoha zajímavými lidmi. Velkou skupinu mezi nimi tvořili především malíři, pro které mnoho jejich obrazů rámoval. S mnohými se i přátelil a pravidelně setkával.

Setkání s panem Zdeňkem Komárkem je vždy pro člověka zajímavé. Dovede poutavě vyprávět spousty příběhů, zážitků. Je to studnice informací o době, která už je pro mnoho lidí historií. Je tomuto muži kletos opravdu osmdesát roků? Podle jeho vzpomínání a vyprávění ano, ale podle jeho vitality a zájmu o vše přítomné se tomu nějak nechce uvěřit.

Pane Zdeňku Komárku, přejeme Vám, jménem členů Klubu přátel Boskovic, do dalších let mnoho zdraví, spokojenosti, štěstí i tvůrčí činnosti.

Josef Janků - Arboretum Šmelcovna Boskovice (sponzor Vlastivědných listů)

Šmelcovna 3, 680 01 Boskovice, tel./fax 516 453 071, e-mail: arboretum@smelcovna.cz, www.smelcovna.cz

Zveme širokou laickou i odbornou veřejnost, milovníky přírody k letní prohlídce ARBORETA ŠMELCOVNA s možností nákupu širokého sortimentu okrasných rostlin. Provozní doba pro rok 2009: po - ne 9⁰⁰ - 17⁰⁰ hod., prodejní doba: po - ne 9³⁰ - 16³⁰ hod., tel. 602 173 936.

PODZIM V ARBORETU
9. října - 19. října 2009

Vlastivědné listy Boskovicka, vydává Klub přátel Boskovic, o.s., společně s Vlastivědným kroužkem KZM Boskovice. Redakční rada: PhDr. Helena Janíková, Mgr. Ilja Melkus, Redakce: Jiří Bušina, Plačková 23, 680 01 Boskovice, e-mail: kpboskovic@post.cz nebo jiri.busina@seznam.cz, kam zasílejte příspěvky, dotazy a připomínky. Vychází 4x ročně jako příloha regionálních novin Boskovicko. Uzávěrka příštího čísla je 15. listopadu 2009.